SSOAR

Open Access Repository
www.ssoar.info

Proletariatul la putere: impactul Revoluţiei din Octombrie asupra socialismului românesc

Drăghia, Dan

Veröffentlichungsversion / Published Version
Zeitschriftenartikel / journal article

Empfohlene Zitierung / Suggested Citation:
Drăghia, D. (2012). Proletariatul la putere: impactul Revoluţiei din Octombrie asupra socialismului românesc. *Studia Politica: Romanian Political Science Review*, *12*(3), 413-434. https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-448818

Nutzungsbedingungen:
Dieser Text wird unter einer CC BY-NC-ND Lizenz (Namensnennung-Nicht-kommerziell-Keine Bearbeitung) zur Verfügung gestellt. Nähere Auskünfte zu den CC-Lizenzen finden Sie hier:
https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.de

Terms of use:
This document is made available under a CC BY-NC-ND Licence (Attribution-Non Comercial-NoDerivatives). For more Information see:
https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0

gesis
Leibniz-Institut
für Sozialwissenschaften

Mitglied der
Leibniz-Gemeinschaft

Proletariatul la putere
Impactul Revoluției din Octombrie asupra socialismului românesc

DAN DRĂGHIA

> „Slavă și mărire vouă, muncitori ruși! Alduit fie numele vostru, tovarăși ruși, care prin hotărârea voastră eroică, prin sângele vostru vărsat în luptele cu dușmanii poporului, ne-ați întărit credința în puterea socialismului și ați arătat lumii calea cea dreaptă ce duce la pace și la înfrățirea popoarelor"[1].

Fragmentul de mai sus este extras din prima ediție apărută după evenimentele din noiembrie 1917 de la Petrograd a ziarului *Adevărul*, tribuna oficială de presă a Partidului Social-Democrat din Ardeal și Banat, secția românească. Textul reprezintă ilustrarea argumentului pe care îl vom urma în acest articol[2], care își propune să înfățișeze impactul pe care Revoluția din Octombrie l-a avut în mediile socialist-muncitorești într-o manieră care să depășească atât istoriografia de propagandă din timpul regimului comunist, cât și contra-ponderea sa anti-comunistă. Totuși, cu rezervele ce țin de „limbajul de lemn" comunist, care include și exagerările de rigoare ale istoricilor din acea perioadă[3], tindem să apropiem realitatea socialistă românească a vremii mai degrabă de producția istorică din timpul regimului comunist, decât de cea anti-comunistă.

Aceasta din urmă, cu origini mai ales în literatura apărută în exil după instaurarea comunismului în România, a dezvoltat după Revoluția din decembrie 1989 așa-numitul „anticomunism postcomunist", logic într-o anumită măsură, însă nefast din punct de vedere al obiectivității științifice[4]. Un exemplu bun în această privință, care se referă exact la subiectul articolului de față, găsim la F. Vladimir Krasnosselski,

---

[1] „Către frații ruși", *Adevărul*, 26 nov./9 dec. 1917, *apud Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916-1921*, Institutul de Studii Istorice și Social-Politice (I.S.I.S.P.) de pe lângă C.C. al P.C.R., Editura Politică, București, 1966, p. 69.

[2] În linii mari, articolul reprezintă o sub-secțiune a tezei de doctorat cu titlul „Forme ale contestării politice în spațiul românesc. Studiu de caz: mișcarea sindicală din România 1917-1921", susținută la Facultatea de Științe Politice – Universitatea din București în aprilie 2012, accesibilă la biblioteca Facultății de Științe Politice.

[3] O lectură utilă pentru modul cum poate fi abordat „limbajul de lemn" găsim la Călin MORAR-VULCU, „*Limba de lemn* și cercetarea istorică", *Arhivele Totalitarismului*, anul XII (44-45), nr. 3-4, 2004, pp. 149-166.

[4] Cu privire la influența asupra societății românești post-decembriste a resentimentului la adresa comunismului se poate vedea subcapitolul „Anticomunismul postcomunist", în Daniel BARBU, *Republica absentă. Politică și societate în România postcomunistă*, ediția a 2-a, Editura Nemira, București, 2004, pp. 107-121. O discuție utilă pe marginea influenței în mediul istoric putem găsi și la Florin ABRAHAM, „Influența anticomunismului asupra istoriografiei române recente", *Arhivele Totalitarismului*, anul XVI (60-61), nr. 3-4, 2008, pp. 123-144.

om politic social-democrat, secretar al lui Constantin-Titel Petrescu, care, după venirea comunismului la putere, a fost deținut politic, iar ulterior, după ce a plecat din România, a lucrat, între altele, ca jurnalist la Vocea Americii. În lucrarea *Stânga în România 1832 – 1948. Tentativă de sinucidere sau asasinat?*, acesta arată că:

> „Față de comunismul rus au manifestat o oarecare sensibilitate doar unele elemente marginale ale Partidului Social-Democrat din Muntenia, avându-l ca protagonist pe Alecu Constantinescu, precum și unii ardeleni români, dar mai ales maghiari, care [...] au căzut prizonieri la ruși, iar ulterior au luptat în Armata Roșie pentru apărarea puterii sovietice"[1].

Deși este o evaluare pe termen mai lung, legată în special de adepții „duri" ai comunismului în primii ani de după succesul Revoluției, din ea transpare totuși minimalizarea impactului avut de evoluțiile din Rusia asupra socialismului românesc, explicabilă dacă luăm în calcul resentimentul justificat al social-democraților la adresa comuniștilor, mai ales în contextul de după 23 august 1944[2]. Iar acest lucru reiese cu precădere din catalogarea lui Alexandru Constantinescu drept „element marginal" al mișcării socialiste, în condițiile în care acesta, cel puțin în Vechiul Regat, era unul dintre cei mai importanți lideri, membru al mișcării încă de la începutul anilor 1890 și, lăsând la o parte figura tutelară a lui Constantin Dobrogeanu-Gherea, probabil cel de-al treilea ca influență după Cristian Racovski și Ion C. Frimu.

De cealaltă parte, prezentând evenimentele care au urmat în mișcarea socialistă după succesul Revoluției, istoriografia comunistă insistă asupra impactului major pe care aceasta l-a avut asupra „maselor de oameni ai muncii" și asupra majorității liderilor acesteia, cei mai importanți de altfel pentru interpretarea comunistă în economia evenimentelor, identificându-i ca reacționari pe liderii care păstrau reticențe față de evoluțiile din Rusia. Ne referim aici mai ales la imensul corpus de lucrări apărute sub egida Institutului de Studii Istorice și Social-Politice de pe lângă C.C. al P.C.R. (I.S.I.S.P.)[3], care, lăsând la o parte nuanțările apărute odată cu implementarea național-comunismului în anii '70, a păstrat în mare aceeași direcție. Pentru a oferi exemplul cel mai elocvent și mai radical în această privință putem menționa lucrările din anii '50-'60 ale Clarei Cușnir-Mihailovici, primul director al I.S.I.S.P.[4] În cea mai importantă dintre acestea, *Mișcarea muncitorească din România între anii 1917-1921. Crearea P.C.R.*, autoarea arată că:

---

[1] F. Vladimir KRASNOSSELSKI, *Stânga în România 1832-1948. Tentativă de sinucidere sau asasinat?*, Editura Victor Frunză, Aarhus, 1991, p. 71.

[2] În perioada de tranziție delimitată de înlăturarea mareșalului Antonescu de la conducerea României și de abdicarea regelui Mihai, social-democrații, asemenea celorlalte partide politice, au fost supuși unei presiuni permanente din partea comuniștilor, aceasta culminând cu desființarea Partidului Social-Democrat Independent și arestarea majorității liderilor acestuia, printre care și Vladimir Krasnosselski – a se vedea Adrian DIMITRIU, *Note de drum. Lupta pentru supraviețuire a social-democrației române (1944-1980)*, Fundația „Constantin-Titel Petrescu", București, 2001, pp. 41-127.

[3] Până la 22 martie 1966 instituția a funcționat sub denumirea de Institutul de Istorie a Partidului de pe lângă C.C. al P.M.R./P.C.R. (I.I.P.) – Gabriel CATALAN, *Fondul I.S.I.S.P.*, disponibil la adresa http://www.arhivelenationale.ro/index.php?lan=0&page=122, accesat în 08.08.2012.

[4] *Ibidem.*

„În timp ce conducerea oficială a P.S.D.-ului prin activitatea sa frâna organizarea proletariatului pentru lupta revoluționară, trăda clasa muncitoare prin trecerea tot mai fățișă pe poziții ideologice și politice comune cu reprezentanții burgheziei și moșierimii, grupurile comuniste, alcătuite din elemente înaintate, se străduiau să urmeze calea revoluționară după exemplul proletariatului rus"[1].

Din perspectiva istoriografiei comuniste, la polul opus se situează lucrarea *Socialiștii români în confruntări politice 1918-1921*, a Georgetei Tudoran. Aceasta din urmă, în măsura în care erau asociați „avântului național", îi prezintă pe liderii socialiști reticenți față de bolșevism într-o lumină chiar mai favorabilă decât sunt zugrăviți primii aliați ai bolșevicilor[2].

Comun ambelor abordări din perioada comunistă este accentul pus pe influența majoră a Revoluției asupra maselor de muncitori, care în multe cazuri este extinsă, fără o bază în realitate, și asupra altor segmente de populație. Deși o discuție interesantă, problema impactului restrâns, a „inadecvării" socialismului cu ansamblul social românesc, nu face obiectul acestui articol decât în măsură în care poate releva diferența importantă dintre majoritatea indiferentă a populației[3] și o minoritate muncitorească profund implicată și mult mai conștientă de realitățile politice, arătând cu atât mai mult sensibilitatea mediului muncitoresc în direcția oricăror transformări de natură politică[4].

Aceasta este de altfel ipoteza pe care o vom dezvolta în cele ce urmează cu privire la impactul imediat avut de Revoluția din Octombrie asupra mediilor muncitoresc-socialiste românești, și anume aceea a unui simbol revoluționar muncitoresc, față de care nuanțele și realitățile au fost mai puțin vizibile și mai puțin importante, mai ales

---

[1] Clara CUȘNIR-MIHAILOVICI, *Mișcarea muncitorească din România între anii 1917-1921. Crearea P.C.R.*, I.I.P., Editura Politică, București, 1960, p. 135.

[2] Georgeta TUDORAN, *Socialiștii români în confruntări politice. 1918-1921*, Editura Junimea, București, 1982, pp. 231-238.

[3] Legată indisolubil și de caracterul tradițional, profund țărănesc și în mare parte religios al societății românești de început de secol XX, această indiferență generală față de ideile socialiste se poate traduce mai degrabă printr-o ignoranță cauzată și de rata ridicată a analfabetismului decât într-o ostilitate propriu-zisă față de aceste idei, așa cum apare deseori în literatura de sorginte anti-comunistă. O discuție interesantă și utilă pe marginea „aplecării" populației din acele vremuri către problemele politice, având în centru problema națională, din care reiese faptul că, atunci când nu erau complet „în afara problemei", majoritatea românilor puneau pe ultimul plan al preocupărilor care îi frământau chestiunile politice, mult în urma vieții de zi cu zi, găsim în Lucian BOIA, *„Germanofilii". Elita intelectuală românească în anii Primului Război Mondial*, Editura Humanitas, București, 2009, pp. 52-62.

[4] Vorbind despre muncitori, Dimitrie Drăghicescu, un autor „burghez" după 1947, arăta că „întru cât privește conștiința de clasă, desigur că proletariatul industrial o are mai desvoltată decât ori care alta. Este fără îndoială clasa cea mai conștientă de sine și de interesul său. Condițiile ei de viață, traiul în aglomerații urbane, dependința ei imediată de salariu, de valoarea salariului, perfecta omogenitate de situație și de interes între toți membrii ei, fac din clasa proletară clasa cea mai solidară și cea mai conștientă de sine și de interesul ei. Mijloacele lesnicioase de a comunica între ei, de a se instrui reciproc, pune muncitorii în măsură de a pricepe și desbate interesele lor de clasă, care sunt în strânsă legătură cu probleme mari sociale și cu interesele generale" – Dimitrie DRĂGHICESCU, *Partide politice și clase sociale*, București, 1922, p. 43.

în primii ani[1], favorizându-i implicit pe radicalii din mișcare, care acționau pe acest val de simpatie revoluționară[2]. Lucrul acesta dovedește lipsa unui discurs socialist de sine stătător în România vremii, discurs ancorat în realitățile românești și imun la influențele din afară, așa cum a fost și Revoluția din Octombrie. Iar când spunem „imun la influențele din afară" nu este vorba de completa indiferență la adresa unui eveniment de amploarea și impactul Revoluției, față de care nici social-democrația germană, cu o istorie lungă în spate și o stabilitate dovedită din plin pe scena politică din Imperiul German la începutul secolului XX, nu a putut rămâne indiferentă, ci mai degrabă ne referim la slaba coerență internă a socialismului românesc, incapabil să reziste pe pozițiile ideologice și organizatorice anterioare Primului Război Mondial în fața tumultului revoluționar.

Rezultatul imediat a fost fragmentarea decisivă a discursului socialist în anii care au urmat războiului, urmată de o separare internă în ceea ce privește obiectivele mișcării muncitorești de mase și, ulterior, de sciziunea politică a stângii românești nu doar conform clivajului de ansamblu între social-democrați și comuniști, ci mai degrabă în sensul unei multitudini a grupărilor de stânga ce gravitau în jurul unor interpretări doctrinare de detaliu. Iar aici, în mod paradoxal, deoarece marșează din considerente ideologice pe dezbinarea celor care se opuneau comuniștilor, istoriografia comunistă identifică mai bine slăbiciunea care a stat la baza prăbușirii socialismului românesc antebelic, și anume incapacitatea de a păstra intact un corp ideologic format în decursul a câteva decenii, susținut însă de un cadru organizatoric nu la fel de vechi și de aceea afectat de rigorile războiului. De cealaltă parte, istoriografia anti-comunistă, având ca singură țintă pe bolșevici și pe adepții acestora, are tendința de a supralicita, de multe ori fără o bază în realitate, virtuțile celor care s-au opus noului curent maximal adus de Revoluția din Octombrie, scăpând din vedere faptul că aceștia s-au lăsat „purtați de val" într-un mod care i-a favorizat pe comuniști.

---

[1] Chiar și în 1919, atunci când s-a pus problema participării României la efortul internațional din cadrul Războiului Civil Rus pentru înlăturarea bolșevicilor, socialiștii români din toate facțiunile, de la social-democrați și până la comuniști, și din toate provinciile, s-au pronunțat unanim împotriva acestei participări – Lucien KARCHMAR, „Communism in Romania: 1918-1921", în Ivo BANAC, (ed.), *War and Society in East Central Europe, Vol. XIII – The Effects of World War I: The Class War after the Great War: The Rise of Communist Parties in East Central Europe, 1918-1921*, Boulder, Colorado, 1983, p. 160.

[2] Iată ce constatări făcea un anume Gheciu, membru al grupului comunist român din Partidul Comunist (Bolșevic) Rus în aprilie 1920: „În România propriu-zisă [Vechiul Regat - n.n.] am constatat, în timpul celor câteva luni pe care le-am petrecut acolo, că, deși presa burgheză nu găsește îndeajuns de multe calomnii pentru a compromite Revoluția Rusă în fața muncitorilor, totuși aceștia, mânați de propriul lor instinct de clasă, rămân solidari cu tovarășii lor ruși și caută prin toate mijloacele posibile să se pregătească pentru *lupta cea mare*. Cu totul altfel sunt conducătorii mișcării. Ei profită de împrejurarea, că revoluționarii cei mai intransigenți se află în închisoare sau în exil ori ascunși, pentru a influența masele muncitoare printr-un comunism platonic. Chiar simpatizând cu Revoluția Rusă, recunoscând dictatura proletariatului și puterea sovietelor, ei nu îndrăznesc să se declare pentru o acțiune de clasă deschisă și hotărâtă [...] În timpul campaniei duse în favoarea demobilizării și a amnistiei, ei au dat dovadă de atâta slăbiciune, încât chiar muncitorii s-au exprimat astfel adresându-se conducătorilor: *veți fi aruncați peste bord, dacă veți continua să fiți așa de slabi* [subl.a.]" – Costin FENEȘAN, *Sub steag străin. Comuniștii și Partidul Comunist din România în arhiva Kominternului (1919-1924)*, Editura Enciclopedică, București, 2011, pp. 96, 228.

Contextul politic al României

În memoriile sale, contele De Saint-Aulaire, ambasadorul Franței în România, a cărei capitală se afla temporar la Iași, descrie în termeni foarte sumbri situația în care a fost pusă România odată cu preluarea puterii de către bolșevici[1]. Oricum, încă înainte de evenimentele din Rusia din octombrie, țara era și-așa într-o situație extrem de delicată: mai mult de jumătate ocupată, Puterile Centrale se pregăteau de o nouă ofensivă, iar trupele ruse aliate dădeau semne ale defetismului încă de la prima Revoluție care afectase Rusia în februarie 1917, în urma căreia țarul Nicolae al II-lea abdicase, iar puterea fusese preluată de către guvernul Kerenski. Și cu o populație ce suporta din ce în ce mai greu privațiunile războiului, contextul politico-social era unul critic[2].

În aceste condiții, autoritățile au primit știrile privind preluarea puterii de către gruparea bolșevică în Rusia cu o îngrijorare crescută aproape la paroxism, generată de discursul anti-război și revoluționar extrem al acesteia. Această îngrijorare era dublată însă de o anume resemnare în fața unor evenimente oarecum previzibile și incontrolabile, care se înfățișau a fi doar un nou episod efemer în drumul prăbușirii definitive a țarismului rusesc[3]. Rezultatul a fost în cele din urmă încheierea armistițiului de la Focșani și a Păcii de la Buftea cu Puterile Centrale, care, pe de o parte, le-a permis autorităților să se concentreze asupra ordinii interne[4], dar care, pe de altă parte, a marcat începutul creșterii agitației generale muncitorești, mai întâi socialiste și apoi sindicale[5]. Pentru moment, anunțata pace separată între Rusia și Puterile Centrale a dus la descongestionarea treptată a Moldovei de trupele rusești, fapt pentru care poziția autorităților față de socialiști, mulți dintre ei bolșevizați, s-a întărit prin identificarea și arestarea mai ușoară a celor care făceau propagandă maximalistă[6]. În perspectivă, consecințele pe le-a avut Revoluția din Octombrie în ce privește raportarea regimului la mișcarea muncitorească au mers în direcția creșterii atenției și represiunii față de un mediu cu un potențial contestatar ridicat în noul context social postbelic[7], care însemna în același timp eforturi mult mai ample pentru a-i face față decât fuseseră necesare până la declanșarea Primului Război Mondial.

---

[1] Charles de Beaupoil De SAINT-AULAIRE, *Confesiunile unui bătrân diplomat*, trad. de Ileana Sturdza, Editura Humanitas, București, 2002, pp. 188-192.

[2] *Ibidem*, pp. 109-112. Sugestiv, ambasadorul francez mărturisește că „orizontul nu era mai puțin întunecat [față de situația internă actuală, din mai 1917, atunci când este datată relatarea unei discuții cu Take Ionescu, ministrul ad-interim de externe al guvernului Brătianu, și cu generalul Șcerbacev, comandantul suprem al frontului românesc – n.n.], încărcat cum era, înspre Rusia, cu nori ideologici vestitori de furtună" – *Ibidem*, p. 112.

[3] Ion Gh. DUCA, *Memorii*, vol. 4, Editura Machiavelli, București, 1994, p. 12.

[4] Charles J. VOPICKA, *Secrets of the Balkans. Seven Years of a Diplomat's Life in the Storm Centre of Europe*, Rand McNally, Chicago, 1921, p. 139. A se vedea și Clara CUȘNIR-MIHAILOVICI, *Mișcarea muncitorească*...cit., p. 132.

[5] Nicolae JURCĂ, *Istoria social-democrației din România*, Editura Științifică, București, 1994, p. 88.

[6] Anumite surse vorbesc pentru această perioadă de aproximativ 400 de astfel de propagandiști aflați în închisorile românești și de numeroși alții care nu au mai fost arestați, ci expulzați direct peste graniță în Rusia – Charles J. VOPICKA, *Secrets of the Balkans*...cit., pp. 157-159.

[7] Hugh SETON-WATSON, „Eastern Europe", în Kurt LONDON, (ed.), *The Soviet Impact on World Politics*, Hawtorn Books, New York, 1974, p. 51.

Aflate într-o situație limită, sub teama și sub amenințarea unei similitudini cu Imperiul Țarist, adică o cădere a propriului regim pe fondul dezordinii generale[1], autoritățile române au recurs la măsuri extreme pentru a se apăra, de la cele structurale privind reformele și până la o represiune pripită împotriva oricăror manifestări de inspirație muncitorească[2]. Aceste măsuri, speculate în context de către radicalii comuniști, nu au făcut decât să crească entuziasmul muncitoresc față de un eveniment pe care îl percepeau în termeni generali și care părea a fi semnul decisiv de slăbiciune al unui regim pe care îl combătuseră ani de-a rândul[3].

---

[1] Glenn E. TORREY, *Armata revoluționară rusă și România. 1917*, Editura Militară, trad. de Dana Constantin și Adrian Pandea, București, 2005, p. 24.

[2] Lucien KARCHMAR, „Communism in Romania...cit.", pp. 134. Pentru exemplificare, redăm câteva pasaje din articolul „Mișcările muncitorești", publicat în numărul 4, din 26 februarie 1919, al ziarului *Glasul muncii*, „organ muncitoresc independent, redactat și condus de un comitet de meseriași din Câmpina" [ziarul aparținea sindicatelor autonomiste, cele care se delimitau de socialism, mai ales din cauza asocierii punctuale a acestuia cu bolșevismul – n.n.]: „Cât este de nedreptățită și nesocotită clasa muncitoare ne dovedește mișcările muncitorești, care s'au pornit de la un timp încoace. Muncitorul român, este blând, bun și disciplinat. Dacă astăzi el a devenit mai îndrăsneț, aceasta se datorește foametei, și el nu lucrează acum de cât sub impulsiunea ciomacului. Clasa stăpânitoare și cei socotiți în drept trebuie să și plece urechea, să asculte și să fie concilianți, astfel ca dorințele lor să fie satisfăcute, pentru ca nici muncitorul să nu devie primejdios. Muncitorul a răbdat în liniște și cu durere în sufletul lui, tot timpul războiului, și-a zis, după ce se va încheia pacea, voi cere drepturile mele, pe cari nădăjduiesc, că nu se vor refuza. Îmi aduc aminte că purtarea muncitorilor din timpul războiului și-a adus laude chiar de însuși Generalul Iancovescu, fost ministru de războiu [...]. Și când acestea sunt laudele care s-au adus muncitorimei, nu înțeleg de ce astăzi să fie bănuiți în sentimentele lor de oameni de ordine și Români. Nu înțeleg ca atunci când ei cer drepturi, care sunt foarte modeste și pe care alți muncitori din alte țări le-au câștigat de mult, să fie înșelați numai cu promisiuni, iar pe de altă parte să se ia măsuri, de constrângere contra lor. Voiți cu sistema aceasta să creiați bolșevismul? Nimeni nu cere lucruri cari nu se pot realiza dacă este bunăvoință". În același număr și pe aceeași pagină găsim și un alt articol, intitulat „Bolșevizmul", în care era criticat țarismul rusesc, „despotizmul care a învrăjbit și săpat antagonismul într'e clase", și susținută prima Revoluție Rusă, cea din februarie 1917, „o pagină frumoasă scrisă în istoria popoarelor, de civilizație a omenirei", dar, în același timp, era aspru criticat bolșevismul, care „paralizează progresul statului în revoluție", generând „ruina unui stat ca Rusia, care tăindui-se bazele esențiale de conducere a ajuns în descompunere și desordine" – Arhivele Naționale Istorice Centrale (A.N.I.C.), Fond *Mișcarea Sindicală din Regiunea Prahova 1912-1942*, Rola 312, cadrele 375, 378.

[3] Într-un articol intitulat „Mișcarea sindicală din România", publicat în *Calendarul muncii* din 1920 de către Constantin Popovici, la acea dată secretarul Comisiei Generale a Uniunii Sindicatelor și lider important al Partidului Socialist, deci direct interesat de evidențierea caracterului ideologic al „mișcării de masă", erau identificați trei factori principali care au concurat la dezvoltarea contestatară postbelică: „1) ridicarea conștiinței de clasă ca urmare a consecințelor războiului; 2) scumpirea enormă a traiului; 3) *revoluția socială din Rusia ceea ce dovedea că aspirațiile proletariatului au intrat în perioada de înfăptuire* [subl. n.]" – Florea DRAGNE, Ion IACOȘ, Nicolae G. MUNTEANU, Vasile PETRIȘOR, *Mișcarea sindicală din România*, vol. 1, Editura Politică, București, 1981, pp. 173-174.

Situația mișcării muncitorești în ajunul Revoluției

Din perspectiva muncitorească a contestării, un astfel de context nu putea fi decât favorabil aducerii în prim-plan a celor mai radicale revendicări posibile. Dincolo de impresia pe care a făcut-o autorităților, schimbarea din Rusia a avut un impact major asupra mișcării muncitorești în sine[1], mai bine spus, în condițiile războiului, asupra socialiștilor de orice fel și asupra muncitorilor în general. Iar acest lucru a implicat, pe ansamblu, două paliere: unul al oportunităților indirecte, care s-au manifestat în special la nivel mental-simbolic și au contribuit la declanșarea contestării generale, iar al doilea, la fel de important, în direcția stimulării propriu-zise a contestării[2] și ajutorului nemijlocit pentru aceasta[3], contribuind la încurajarea radicalismului muncitoresc de orice fel.

Mai întâi, ca tablou general european, este necesar să precizăm că, deși a venit pe o anumită continuitate revoluționară ce ridicase speranțele muncitorești încă din februarie 1917, Revoluția din Octombrie a produs o impresie profundă în acest mediu, și cu atât mai mult în rândul mișcărilor muncitorești din Estul Europei[4], mai înclinate către stânga radicală decât cele din Vestul industrializat. Probabil că și în lipsa confuziei generale, cauzată de situația războiului și de precaritatea știrilor despre evenimentele care se desfășurau în Rusia[5], imaginea de început ar fi fost tot aceea a

---

[1] Keith HITCHINS, „The Russian Revolution and the Rumanian Socialist Movement, 1917-1918", *Slavic Review*, vol. 27, no. 2, Jun. 1968, pp. 268-269.

[2] Câteva referințe simbolice în acest sens, mai ales din presa scrisă muncitorească est-europeană, găsim la Olimpiu MATICHESCU, „Solidaritatea mișcării muncitorești internaționale cu lupta revoluționară a clasei muncitoare din România (1918-1926)", *Revista de Istorie*, tom. 29, nr. 3, martie 1976, pp. 325-345. Privit de asemenea cu reținerile de rigoare, un barometru util pentru impactul public al Revoluției din Octombrie în România, cu atât mai mult cu cât nu se oprește doar asupra publicațiilor socialiste, ci le acoperă și pe cele general-muncitorești este, și Nicolae COPOIU, „Revoluția din Octombrie și opinia publică progresistă din România", *Analele Institutului de Studii Istorice și Social-Politice de pe lângă C.C. al P.C.R.*, nr. 5, 1967, pp. 20-34.

[3] Atenția deosebită a noilor autorități bolșevice față de mișcarea muncitorească din România este evidentă dacă ne gândim că, din totalul cheltuielilor destinate propagandei în străinătate pe luna iunie 1919, 2/3 erau pentru spațiul românesc – Ioan CHIPER, „Considerații privind evoluția numerică și compoziția etnică a P.C.R. 1921-1952", *Arhivele Totalitarismului*, anul IV (21), nr. 4, 1998, p. 30. O altă fațetă a ajutorului venit dinspre noul regim sovietic, care a luat forma ostilității totale la adresa autorităților române, în particular de folos pentru agitația comunistă din zonele geografice „sensibile" și pentru traficul propagandistic de graniță, au fost și numeroasele incidente de frontieră provocate în anii imediat postbelici de pe teritoriul rusesc – Adrian BRIȘCĂ, „Raporturi de graniță sovieto-române: noiembrie 1918-iunie 1941", *Arhivele Totalitarismului*, anul IV (10), nr. 1, 1996, pp. 48-50. Ca o fațetă instituțională și organizatorică a sprijinului pe toate căile venit dinspre noua putere sovietică se poate vedea și Alin SPÂNU, „Spionaj și contraspionaj la granița de est a României, 1920", *Arhivele Totalitarismului*, anul XIII (48-49), nr. 3-4, 2005, pp. 185-191.

[4] Hugh SETON-WATSON, „Eastern Europe", *op. cit.*, p. 49. Pentru mai multe detalii pe marginea impactului de ansamblu al Revoluției din Octombrie asupra mișcărilor muncitorești din Europa se poate vedea Neil McINNES, „The Labour Movement", în *The Impact of the Russian Revolution 1917-1967. The Influence of Bolshevism on the World outside Russia*, Oxford University Press, 1967, pp. 32-54.

[5] „Desigur, e greu contemporanilor să discearnă de la prima vedere veștile din Rusia. Ele sunt atât de schimbăcioase, fiecari zi aduce știri atât de diferite care se dezmint în parte a doua zi sau care vorbesc de evenimente a căror importanță este copleșită curând de însemnătatea

preluării puterii în cel mai represiv stat european de către muncitorime, chiar prin cei care se considerau reprezentanții ei cei mai radicali din perspectiva luptei de clasă. Fără îndoială că această imagine a produs o anume fascinație în rândurile tuturor mișcărilor muncitorești, iar cea din România nu a făcut excepție din acest punct de vedere, ci dimpotrivă credem noi. Astfel că „ideea de a imita pe bolșevici a tentat, la început, foarte multe spirite. Exemplul revoluționar al *consiliilor de muncitori și soldați*, decretele *Comisarilor poporului* erau date ca pildă de *energie proletară* [subl.a.]"[1].

Dar înainte să ajungem la mișcarea muncitorească propriu-zisă, adică la muncitorii organizați și la susținătorii lor socialiști, trebuie să spunem că știrile legate de succesul muncitorilor ruși, pentru că ele așa apăreau ca fiind, s-au pliat pe o nemulțumire general-muncitorească cauzată de dificultățile războiului, crescând astfel ecoul și impresia în rândul muncitorilor români. Este greu totuși să estimăm contribuția simbolică a acestor evenimente externe în mediul muncitoresc din România și rolul lor în creșterea agitației din această zonă[2], care avea oricum un lung trecut al nemulțumirilor socio-economice în spate și o situație particulară grea de context, chiar și în afara influenței sindicale socialiste. Însă dacă ne gândim la actorul colectiv muncitoresc, inspirat de socialism, cu orientare generală de clasă, revoluționară, formată și dezvoltată în timp sub un regim care i-a fost permanent ostil și pentru care orice eveniment revoluționar constituia un prilej de manifestare, așa cum a fost și cazul Revoluției Ruse din 1905[3], atunci putem spune că Revoluția din Octombrie a reprezentat un moment de cotitură esențial, ale cărui efecte interne în mișcare au persistat cel puțin până la începutul anilor '20.

Un argument important în sprijinul întâmpinării evenimentelor din Rusia ca un succes de impact pentru muncitori în general și nu pentru un grup politic anume îl constituie și faptul că adepții lui Lenin erau mai degrabă necunoscuți în peisajul socialist din România sau, cel mult, erau percepuți doar ca unul din numeroasele grupuri care formau stânga socialistă din Imperiul Țarist. În ciuda unei orientări mai pronunțat radicale a mișcării muncitorești din Vechiul Regat față de cele din provinciile Austro-

---

mult mai mare a unui fapt mai recent, încât singura concluzie la îndemâna fiecăruia pare a fi tot nesiguranța și neîncrederea în ceea ce se află" – M. SĂRĂȚEANU, „Evenimentele din Rusia", *Gazeta Bucureștilor* din 18 noiembrie 1917, în *Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și Mișcarea Revoluționară și Democratică din România. Documente și amintiri*, I.S.I.S.P., Editura Politică, București, 1967, p. 5.

[1] Constantin-Titel PETRESCU, *Socialismul în România: 1835-6 septembrie 1940*, Fundația Social-Democrată „Constantin-Titel Petrescu", București, 2003, p. 301.

[2] Deși este o sursă evident subiectivă, Catherine ARBABI-BALLY [Ecaterina ARBORE-RALLY – n.n.], „Le Mouvement Socialiste en Roumanie", *Bulletin Communiste*, 1e annee, no. 47-48, 9 décembre 1920, p. 23, menționează că Revoluția a produs în rândul maselor muncitoare o impresie dintre cele mai puternice: „La révolution russe d'octobre produisit sur les masses ouvrières en Roumanie une impression des plus fortes".

[3] Cu mici nuanțe, atât istoriografia comunistă cât și literatura generală despre mișcarea muncitorească identifică Revoluția Rusă din 1905 drept punctul de cotitură în reorganizarea mișcării muncitorești după „trădarea generoșilor" din anul 1899 – Mihail CRUCEANU, Elena CIOBANU, „Mișcarea muncitorească din România în cele două decenii premergătoare creării Partidului Comunist", *Anale de istorie*, Anul XVI, nr. 5, 1970, p. 28; Constantin-Titel PETRESCU, *Socialismul în România*...cit., p. 171; Nicolae GHIULEA, „Labour Organisations in Romania", *International Labour Review*, vol. IX, no. 1, January 1924, p. 38; Keith HITCHINS, „Formarea mișcării muncitorești române, 1870-1914", în IDEM, *Mit și realitate în istoriografia românească*, trad. de Sorana Georgescu-Gorjan, Editura Enciclopedică, București, 1997, p. 123.

Ungariei, gruparea politică din jurul lui Lenin și ideile sale erau mai degrabă absente în Vechea Românie[1], dominată mai mult de ideile socialiste din spațiile german și francez, precum și de cele ruse nebolșevice[2]. Cu mici excepții, abia după Conferința de la Zimmerwald[3] din septembrie 1915, la care P.S.D.R. a fost reprezentată de Cristian Racovski[4], au început să fie traduse și publicate mai multe texte ale bolșevicilor[5], astfel încât popularizarea lor nu a fost semnificativă până la intrarea României în război, atunci când mișcarea a fost suprimată din spațiul public.

De altfel, Racovski, un vechi apropiat al mediului social-democrat rus[6] și în special al celui bolșevic, prin intermediul legăturii personale cu Leon Trotski[7], a reprezentat, în timp, cea mai importantă legătură între socialiștii români și cei ruși. Totuși, așa cum vom vedea, în spiritul aspectului compozit, individual-personal ori de grup restrâns, pe care noi îl considerăm definitoriu pentru frământările prin care trecea mișcarea politică în momentul Revoluției și pe care aceasta le-a accentuat, nici el nu s-a alăturat imediat cauzei bolșevice învingătoare. A fost în schimb promotorul și principalul organizator al celui mai important organism politic al radicalilor socialiști români, ulterior aliatul cel mai important al noului guvern de la Petrograd în interiorul mișcării muncitorești din România. Este vorba de Comitetul de Acțiune Social-Democrat Român, creat în vara anului 1917 la Odessa, la vremea respectivă un important centru al social-democrației ruse, care astfel a beneficiat inițial de sprijinul tuturor organizațiilor revoluționare locale, fie acestea menșevice, socialist-revoluționare sau

---

[1] Primul articol în limba română dedicat special lui Lenin a fost publicat la 1 noiembrie 1917 în ziarul Comitetului de Acțiune de la Odessa, *Lupta* – Keith HITCHINS, „The Russian Revolution...cit.", p. 274. Pentru mai multe detalii despre reflectarea în România a ideilor promovate de Lenin, mergând până la identificarea primei mențiuni a numelui său, în ziarul *România muncitoare* din iunie 1905, se poate vedea C. MOCANU, A. MOȘCO, „Începuturile răspândirii leninismului în România", *Analele Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.*, Anul V, nr. 2, 1959, pp. 59-82, precum și Valter ROMAN, „Răspândirea operelor lui V.I. Lenin în România", *Ibidem*, Anul VI, nr. 2, 1960, pp. 32-42. De altfel, acest din urmă număr al Analelor I.I.P./I.S.I.S.P. este dedicat în întregime lui Lenin, cuprinzând, între altele, și un articol despre mențiunile românilor și ale României în scrierile ideologului bolșevic: Gheorghe VASILICHI, V.A. VARGA, „Vladimir Ilici Lenin despre unele probleme ale istoriei României", *Ibidem*, pp. 22-31.

[2] Spre exemplu, „Manifestul Partidului Comunist", nici acesta foarte răspândit, a fost publicat în România pentru prima dată în 1892, ultima ediție dinaintea războiului fiind cea din 1913, îngrijită de Ion Sion – A.M., „Din istoricul editării Manifestului Partidului Comunist în țara noastră", *Analele Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.*, Anul IV, nr. 1, 1958, pp. 195-196.

[3] Conferința de la Zimmerwald (Elveția), care a avut loc între 5 și 8 septembrie 1915, pe fondul disputei interne în jurul atitudinii față de Primul Război Mondial, a marcat în mișcarea socialistă internațională – Internaționala a II-a – începutul rupturii dintre socialiștii revoluționari (comuniști) și socialiștii reformiști (social-democrați). O analiză pe larg a Conferinței poate fi găsită în Olga Hess GANKIN, H.H. FISHER, *The Bolsheviks and the World War. The Origins of the Third International*, Stanford University Press, 1940, pp. 309-371.

[4] Augustin DEAC (coord.), *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910-1915*, I.S.I.S.P., Editura Politică, București, 1968, p. 879.

[5] Keith HITCHINS, „The Russian Revolution...cit.", pp. 269-270.

[6] Francis CONTE, *Christian Gueorguevitch Rakovski (1873-1941). Essai de biographie politique*, These d'État, Paris, 1975, pp. 68-73.

[7] Stelian TĂNASE, (ed.), *Racovski. Dosar secret*, Editura Polirom, Iași, 2008, pp. 7, 10, 12-13.

bolșevice[1]. Fiind o creație a radicalilor din mișcare și făcând legătura cu tendințele revoluționare, mai ales cele din Rusia, între care bolșevismul nu a fost decât curentul învingător[2], Comitetul de Acțiune a devenit încă de la început susținătorul asiduu al căii revoluționare.

Ceea ce trebuie subliniat în legătură cu acest organism politic este faptul că și-a asumat încă de la înființare calitatea de reprezentant al mișcării muncitorești din România[3], căpătând astfel un ascendent în plus, în condițiile în care oricum radicalii au fost și erau mult mai activi pe fundalul războiului. În acest moment a debutat efectiv problema legitimității de reprezentare a vechiului P.S.D.R., secțiunea Iași a partidului dezavuând public[4] activitățile Comitetului de Acțiune și erijarea acestuia în voce legitimă a partidului[5], o problemă foarte complicată în contextul războiului, care a devenit și mai complicată în contextul luptelor interne care au urmat încheierii acestuia. De asemenea, cu origini în pacifismul-revoluționar ambiguu al lui Racovski și influențat de incertitudinile momentului, Comitetul se pronunța încă, la momentul Octombrie 1917, pentru o revoluție burghezo-democratică pe modelul celei ruse din februarie[6], și nu mai era de acord cu „politica păcii cu orice costuri", deoarece aceeași Revoluție din februarie transformase un război imperialist într-unul de eliberare[7]. Ceea ce se observă însă clar din aceste evoluții ale mișcării, cel puțin în Vechiul Regat, este faptul că aceasta prezenta o situație de context mai mult decât favorabilă pentru a intra foarte mult sub influența evenimentelor din Rusia, între care cele mai importante, și anume Revoluția din Octombrie, urmau să vină.

Lăsându-i la o parte pe membrii și apropiații Comitetului de Acțiune, revoluționari prin formație și prin obiective, moderați și radicali existau în fiecare dintre mișcările socialiste din provinciile istorice românești, chiar dacă în proporții diferite[8]. Pe

---

[1] Keith HITCHINS, „The Russian Revolution...cit.", p. 272.

[2] Helmuth GRUBER, (ed.), *International Communism in the Era of Lenin. A Documentary History*, Anchor Books, Garden City – New York, 1972, pp. 3-8.

[3] Nicolae JURCĂ, *Istoria social-democrației*...cit., pp. 86-87. Comitetul nu se considera organizație în exil, ci Secțiunea Odessa a P.S.D.R., iar principala sa activitate a fost propaganda revoluționară în mediile românești din Rusia, scop în care a început să publice din 5 septembrie 1917 săptămânalul *Lupta*, care avea aceeași denumire ca și fostul ziar al partidului și care își asuma continuitatea cu acesta – Keith HITCHINS, „The Russian Revolution...cit.", pp. 272-274.

[4] Nu este lipsit de importanță să subliniem că documentul prin care socialiștii ieșeni se delimitau de radicalii de la Odessa a fost publicat în ziarul național-liberal *Mișcarea* din 8 iulie, la două luni după formarea Partidului Muncii, alcătuit în majoritate din foști liberali.

[5] Florian TĂNĂSESCU, *Ideologie și structuri comuniste în România 1917-1918*, vol. I, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului (I.N.S.T.), București, 1995, p. 245. V. și Ghiță IONESCU, *Comunismul în România*, trad. de Ion Stanciu, Editura Litera, București, 1994, p. 30.

[6] Keith HITCHINS, „Mișcarea comunistă în România, 1917-1944", ", în IDEM, *Mit și realitate*...cit., p. 221.

[7] Lucien KARCHMAR, „Communism in Romania...cit.", p. 136.

[8] În viziunea comunistă exprimată la Moscova de către Alexandru Dobrogeanu-Gherea și David Fabian, nu mai existau „diferite partide provinciale socialiste, ci există un haos politic, în care se pot deosebi două partide în curs de înființare: un partid social-democrat, cu o aripă scheidemanistă (Grigorovici, Flueraș, Dunăreanu etc.), și o aripă centristă (Pistiner, Voinea, Geller); un partid comunist [...], condus de o linie comunist-marxistă, care să se sudeze într-o organizație compactă (Ștefanov, Olteanu, Fabian, Dobrogeanu), care consideră ca o lipsă a sa că nu a îndeplinit la timp și nu destul de ascuțit datoria sa de luptă în sânul partidului [...]. El se compune pe mai departe, dintr-un număr mai mic de antiparlamentariști de stânga, capabili de

ansamblu, se poate spune că în extrema stângă se aflau socialiștii din Basarabia[1] și cei din Dobrogea, inclusiv Cadrilaterul[2], iar în extrema dreaptă social-democrată cei din Bucovina[3]. Măsura influenței celor două tendințe a fost dată însă de mișcările socialiste din Vechiul Regat și din Transilvania, cele mai puternice de altfel, care aveau un caracter mult mai eterogen și în care, la rândul lor, existau tendințe majoritare și minoritare ce fluctuau.

În Transilvania și Banat[4], pe baza evoluției istorice, dar și grație aureolei de participanți la Unire, dominau social-democrații, chiar dacă și între aceștia existau diferențe de vedere în privința reformelor pe care trebuiau să le ceară de la autoritățile române. Astfel, lideri precum Ion Mihuț sau Iosif Ciser erau adepții impunerii unor reforme cât mai largi, folosind moneda Unirii, în timp ce Ion Flueraș și Iosif Jumanca, totuși mai importanți în structura partidului, considerau că o poziție moderată în această privință era mai bună pentru moment[5]. Destul de târziu după Revoluție, mai ales începând din toamna anului 1918, odată cu revenirea acasă a prizonierilor austro-ungari din Rusia, fie aceștia români sau maghiari, dar și cu succesele obținute în Ungaria de către gruparea bolșevică a lui Bela Kun[6], comuniștii au început să se manifeste tot mai puternic și în Transilvania[7]. Linia politică adoptată de ei a fost atacul la adresa social-democraților, pe care, din cauza participării acestora în Consiliul

---

a se adapta (Al. Constantinescu, Gh. Teodorescu)" – Florian TĂNĂSESCU, (coord.), *Ideologie și structuri comuniste în România*, vol. III, *1 ianuarie 1920-3 februarie 1921*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului (I.N.S.T.), București, 2001, pp. 237-238.

[1] Lucien KARCHMAR, „Communism in Romania...cit.", pp. 153-154.

[2] A se vedea mai pe larg Dan CĂTĂNUȘ, *Cadrilaterul. Ideologie cominternistă și revizionism bulgar (1919-1940)*, I.N.S.T., București, 2001.

[3] Vasile LIVEANU, *1918: din istoria luptelor revoluționare din România*, Editura Politică, București, 1960, p. 607. Organizatoric, Partidul Social-Democrat din Austria, organizat pe naționalități, cuprindea și secțiunea românească din Bucovina – Constantin-Titel PETRESCU, *Socialismul în România*...cit., pp. 314-315. Cu toate acestea, în Bucovina, poziționată geografic aproape de centrele de influență bolșevice, a existat încă din primele luni ale anului 1918 o semnificativă penetrare comunistă, prin intermediul prizonierilor de război întorși din Rusia și prin organizațiile de stânga ale minorităților, în special cea ucraineană și cea evreiască – Lucien KARCHMAR, „Communism in Romania...cit.", p. 180. De altfel, la Moscova, în noiembrie 1920, Gheorghe Cristescu și Constantin Popovici, arătau că „în ceea ce-i privește pe muncitorii din Bucovina, ne-a reușit să-i apropiem, în parte, de Partidul nostru" – Costin FENEȘAN, *Sub steag străin*...cit., p. 282.

[4] În Ungaria, înainte de Primul Război Mondial, românii constituiau o fracțiune a Partidului Social-Democrat Ungar, în aceasta intrând atât cei din Transilvania cât și cei din Banat – Constantin-Titel PETRESCU, *Socialismul în România*...cit., p. 305.

[5] Miron CONSTANTINESCU (coord.), *Unification of the Romanian National State: The Union of Transylvania with Old Romania*, Editura Academiei R.S.R., București, 1971, pp. 264-267.

[6] Poziția P.S.D. din Transilvania față de regimul lui Bela Kun o găsim sintetizată în Sorin RADU, *Ion Flueraș (1882-1953). Social-democrație și sindicalism*, Editura Nemira, București, 2007, pp. 81-82.

[7] Cea mai importantă dintre organizațiile comuniste din Transilvania a fost Federația Comunistă Română din Austria, Ungaria, Ardeal și Banat, mai târziu cunoscută drept Grupul Comunist Român din Ungaria și Ardeal. La 22 martie 1919, după proclamarea Republicii Sovietice Ungare, a fost transformată în Partidul Socialist-Comunist Român din Ungaria, alcătuit din socialiști români expulzați în 1907, după Răscolă, din Vechiul Regat, din maximaliști ai Vechiului Regat goniți de război și din foști membri ai batalioanelor revoluționare de la Odessa sau ai grupurilor comuniste române din Rusia – Ion POPESCU-PUȚURI (coord.), *În*

Dirigent, îi considerau trădători ai clasei muncitoare, comuniștii susținând astfel unirea cu bolșevicii unguri în detrimentul unirii cu capitaliștii români[1].

Spre deosebire de mișcarea socialistă din Transilvania, acolo unde majoritatea social-democrată era cea care impunea orientarea, la nivelul Vechiului Regat, având în vedere parcursul istoric și ascendentul pe care îl câștigaseră în timpul războiului radicalii, situația tindea să încline balanța în favoarea acestora din urmă. Chiar dacă centrismul a fost simptomul socialismului din Vechiul Regat după război, acesta trebuie văzut mai degrabă ca o victorie obținută de către radicali, prin deplasarea mișcării înspre stânga[2], dar și o încercare de compromis tactic în imaginea pe care trebuia să o vadă regimul, în fața căruia o vizibilitate prea mare a tendințelor radical-comuniste ar fi fost un act provocator în sine. Oricum, înclinația către activitatea clandestină i-a îndreptat pe comuniști în mod natural către asumarea unor poziții de fundal, poziții din care puteau influența mișcarea, fără a se expune însă prea mult, și din care și-au întărit prezența ostilă regimului românesc.

Dincolo însă de aceste nuanțe și orientări specifice fiecărei provincii românești în parte, care oricum s-au dezvoltat mai târziu, pe parcurs ce Revoluția „se așeza" într-un regim stabil, important pentru noi este modul cum au fost privite evenimentele din Rusia în primă fază, cu o inerție generală care a durat câțiva ani buni. Iar aici, cu atât mai mult cu cât vine dinspre ziarul social-democraților transilvăneni, textul de la începutul acestui articol este elocvent pentru direcția imprimată mișcării muncitorești în primii ani post-belici de către ecoul evenimentelor din Rusia, așa cum vom vedea în continuare.

Atmosfera muncitorească în jurul Revoluției și consecințele acesteia

Vorbind despre subiectul afilierii la Internaționala a III-a comunistă, care a dominat mișcarea până la sciziunea din 1921, Șerban Voinea, unul dintre moderații social-democrați prezenți în mijlocul evenimentelor din acei ani, descrie plauzibil atmosfera creată în jurul Revoluției din Octombrie:

> „O afiliere care, în perioada de la început în special, nu era decât o manifestare sentimentală în favoarea revoluției ruse. Nimeni nu știa exact despre ce poate să fie vorba, nici chiar cei mai bine informați. Dealtminteri, nici nu evoluaseră încă social-democrații ruși conduși de Lenin înspre bolșevism, decât în discuții teoretice. Dar în materie de organizare de partid, în materie de politică practică, internă și externă, nu se știa absolut nimic. Așa încât, [...], era o pură afecțiune față de mișcarea revoluționară, care atrăgea masele. A fost însă neîndoios, o atracție așa de puternică, încât se poate spune că întregul proletariat (cel puțin cel organizat) era în favoarea afilierii partidului nostru la Internaționala a treia. În Regat, în special, unde mișcarea era cea mai radicală, aș fi putut să număr pe degete pe cei care refuzau această afiliere. În Bucovina în schimb era o mișcare

---

sprijinul Republicii Ungare a Sfaturilor. Documente și amintiri: 1919, Editura Politică, București, 1969, p. 33.

[1] Vasile LIVEANU, *1918: din istoria luptelor revoluționare*...cit., pp. 594-599.

[2] Nicolae JURCĂ, *Istoria social-democrației*...cit., p. 104.

veche, cu o influență exercitată de la Viena de austrieci, de Victor Adler și de mișcarea lui, care se opuneau acestei mișcări. În Transilvania și în Banat, de asemenea, exista o mișcare destul de puternică în favoarea afilierii, însă masele sindicale (și acolo sindicatele jucau rolul principal, mai ales în perioada aceea) erau împotriva afilierii"[1].

Prin urmare, în linia „afecțiunii[2] față de mișcarea revoluționară, care atrăgea masele", dacă reacțiile de sprijin pentru Revoluție, cele mai multe de altfel, venite dinspre Comitetul de Acțiune de la Odessa, sunt mai mult decât firești și în cunoștință de cauză[3], în lumina simbolului revoluționar nu trebuie să mire nici reacția social-democraților români din Transilvania[4], așa cum am văzut în ziarul *Adevărul*. Socialiștii din Muntenia[5] și cei din Moldova, aflați sub un regim militar strict, nu s-au putut exprima public cu privire la Revoluția din Octombrie, ci doar în cercurile intime de întâlnire, însă putem lua drept veridică mărturia de mai sus a lui Șerban Voinea și putem afirma că și aceștia se integrau curentului general de simpatie pentru un eveniment muncitoresc cu însemnătate simbolică mare.

Deși nu de una singură[6], pe ansamblu, această „afecțiune pentru mișcarea revoluționară" a contribuit decisiv la două evoluții majore în interiorul mișcării

---

[1] Paul H. STAHL, *Șerban Voinea (1894-1969). Contribuție la istoria social-democrației române*, Fundația „Constantin-Titel Petrescu", București, 2004, pp. 54-55.

[2] O referință utilă în sensul emoției create de succesul Revoluției găsim și la Robert LEVY, *Ana Pauker. The Rise and Fall of a Jewish Communist*, University of California Press, 2001, p. 41.

[3] A se vedea mesajele dinspre acest organism venite la puțin timp după Revoluție, în *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916-1921*, cit., pp. 66-68.

[4] Pentru o nuanțare și o detaliere a reacțiilor venite din Transilvania cu privire la Revoluție, mai ales în ceea ce privește raportarea la personalitatea lui Lenin, se poate vedea, Alexandru PORȚEANU, „Aspecte ale începuturilor pătrunderii leninismului în Transilvania", *Studii. Revistă de Istorie*, tom. 23, nr. 2, 1970, pp. 246-256. De asemenea, I. CICALA, „Ecoul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie în unele ziare romînești din Transilvania", *Analele Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.*, an. III, nr. 6, 1957, pp. 102-112.

[5] Reacția celor din București, exprimată într-un manifest ilegal, a fost una de sprijin atâta vreme cât au îndemnat muncitorii la acțiuni revoluționare („appelant les masses à l'action révolutionaire") – Ecaterina ARBORE-RALLY, „Le Mouvement Socialiste...cit.", p. 23. Pentru o imagine mai detaliată asupra dezbaterilor legate de Revoluția din Octombrie în anii care au urmat războiului se poate vedea Ion APOSTOL, „Activitatea și personalitatea lui V.I. Lenin oglindite în ziarul *Socialismul* (1918-1921)", *Studii. Revistă de Istorie*, tom. 23, nr. 2, 1970, pp. 257-270.

[6] Așa cum observă profesorul Nicolae Ghiulea, un rol important l-a jucat și „noul spirit democratic" adus de urmările războiului, care i-a încurajat pe oameni să se solidarizeze – Nicolae GHIULEA, „Labour Organisations...cit.", p. 41. Extras dintr-o mare de inițiative de acest gen, un exemplu mai mult decât elocvent pentru acest „spirit democratic" a fost și Liga „Apărarea Drepturilor Cetățenești", pe care nu știm exact de unde să o luăm sau unde să o plasăm politic în peisajul epocii, dar care avea un statut propriu-zis, publicat în anul 1920 la Tipografia Dorneanu de pe Calea Moșilor, și care se adresa exclusiv cetățenilor din cartierul Obor. Scopul său era: „a) A se ajuta membrii între ei la diferitele necesități ce ar avea în comerțul sau ocupațiunea lor; b) A se consfătui între dânșii pentru îmbunătățirile cuartierului Obor; […]; d) A se determina diferite conferințe sociale, serbări cu scop filantropic și mai târziu a se înființa un ziar pentru interesele și cultivarea cetățenilor din cuartier" – ANIC, Fond *Liga pentru Apărarea Drepturilor Cetățenești*, Rola 468, cc. 474-488. De aceeași factură, totuși ceva mai transparentă în direcție muncitorească, a fost și Liga pentu Ocrotirea Omului, care edita ziarul *Poporul Muncitor*, aflat în

muncitorești, indiferent de provincie. Pe de o parte, impulsul primit în urma evenimentelor din Rusia a dus la un aflux fără precedent al muncitorilor și salariaților de orice fel către organizațiile sindicale. Organizarea de sindicate s-a răspândit de-a lungul tuturor profesiilor, elocventă în acest sens fiind dorința până și a polițiștilor de a-și crea o asociație profesională[1], situație ce denotă amploarea fervorii sindicale. Practic, chiar și în cele mai neînsemnate meserii[2] au fost organizate sindicate ori s-a încercat constituirea acestora[3], de multe ori ele nefiind doar simple solidarizări profesionale, ci, cel puțin pentru autorități[4], adevărate focare unde fermentau idei dintre cele mai periculoase, între care dreptatea socială era cea mai puțin ostilă la adresa regimului. Multe din aceste sindicate, și în special cele din ramurile economice mari sau cele cu tradiție asociaționistă mai veche, erau suficient de bine stabilite și suficient de puternice pentru a publica gazete proprii sau cel puțin buletine de informare și foi de propagandă, chiar și la nivel local[5].

Pe de altă parte, impulsul revoluționar a mutat discursul muncitoresc din zona revendicărilor economice, pe care acesta se concentrase în perioada antebelică, către revendicările politice, multe dintre acestea maximale. Expresia cea mai elocventă a radicalizării politice a discursului socialist a fost *Declarația de principii* a partidului din Vechiul Regat, publicată în decembrie 1918 și făcând parte din proiectul de reorganizare

---

decembrie 1918 deja la anul IV de apariție, publicație dominată de articole sociale și politice cu titluri precum „Împroprietărirea orășenilor", „Funcționarii și scumpirea traiului", „Pâine" sau „O mișcare binefăcătoare" – ANIC, Fond *Liga pentru Ocrotirea Omului*, Rola 466, cc. 549-552.

[1] Nicolae GHIULEA, „Labour Organisations...cit.", p. 42.

[2] Deși poate părea nesemnificativ, chiar dacă este ușor explicabil în lumina tradiției asociaționiste a micilor meserii, unul din multele exemple definitorii pentru fervoarea organizării sindicale din această perioadă a fost și Sindicatul lucrătorilor frizeri din București – *Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1916-1921*, cit., pp. 227, 756. Nu întâmplător îl găsim în capitală, acolo unde penetrarea socialist-sindicală a fost cea mai extinsă, atingând zone aparent inofensive din perspectiva largă, așa cum erau spre exemplu micii slujbași ai primăriei sau, pentru a lua un alt exemplu la întâmplare, căruțașii comunali, dar extrem de importante pentru buna funcționare imediată a orașelor, mai ales în haosul administrativ care a urmat războiului.

[3] O listă extinsă, chiar dacă aleatorie, a răspândirii și diversității sindicatelor din această perioadă găsim în *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916-1921*, cit., p. 756. De asemenea, putem găsi exemple utile în acest sens și în *Mișcarea sindicală din România*, cit., pp. 597-598.

[4] Iată cum prezenta situația un funcționar de la reprezentanța diplomatică germană din București într-o informare către Ministerul de Externe de la Berlin din februarie 1919, citată de Nicolae JURCĂ, *Istoria social-democrației*...cit., p. 107: „Mișcarea muncitorească reprezintă cea mai dificilă problemă a politicii interne românești. Guvernul Brătianu încearcă mereu să prezinte demonstrațiile muncitorilor pentru îmbunătățirea situației economice și sociale ca fiind rezultatul unei agitații străine din partea germanilor sau a bolșevicilor".

[5] Practic, așa cum era cazul sindicalismului de orientare socialistă, pe lângă ziarele mari de partid (*Socialismul* la București, *Social-democrația* la Iași, *Adevărul* la Sibiu, *Vremea nouă* la Cernăuți), care se adresau nemijlocit și muncitorilor din organizațiile profesionale, mai existau cel puțin două nivele de publicații, fără a mai lua în calcul și inițiativele disparate în acest sens: erau gazetele profesionale, care se adresau unei întregi ramuri (*Minerul*, *Sfatul lucrătorilor în lemn și mobilă*, *Munca grafică* sau *Unirea grafică*, *Gazeta funcționarilor din comerț și industrie*, etc.), și publicațiile regionale sau locale, care se adresau fie ramurilor sau meseriilor din zonele respective (*Buletinul sindicatului lucrătorilor de croitorie din București*), fie întregii mase muncitorești din zonă (*Gazeta muncitorească din Oradea*).

a mișcării conform noilor coordonate postbelice. Aceasta, chiar dacă ulterior a suferit schimbări în direcția moderației, a inaugurat un standard politic mult mai ridicat, fie că acest lucru însemna revoluționarismul maximal comunist sau doar accentuarea reformismului social-democrat. Spre deosebire de programele antebelice, *Declarația de principii* se deschidea cu un obiectiv radical, statuând că:

> „Partidul Socialist din România[1] se găsește – prin firea lui – în opoziție completă cu toate partidele politice burgheze, fie ele oricât de înaintate, a căror activitate nu poate trece de marginile societății actuale. Luptând pentru schimbarea totală a organizației sociale burgheze, [...] este un partid revoluționar"[2].

Abia din primăvara anului 1918 au început să apară nuanțele, însă ele nu depășeau conturul general muncitoresc al Revoluției și se concentrau, în linia de ansamblu a luptei de clasă anterioare războiului, asupra responsabilităților situației sau a problemelor economice și profesionale muncitorești[3]. Acesta a fost spre exemplu cazul moderaților ieșeni conduși de doctorul Littman Ghelerter și de Ion Sion, în jurul cărora s-au reorganizat socialiștii și sindicatele din Moldova[4], care, pentru a evita orice fel de complicații atât cu autoritățile, cât și cu radicalii din mișcare, au preferat, cel puțin la început, să ocolească într-o formă oarecum adiacentă subiectul evenimentelor din Rusia. Exemplificăm cu un extras din articolul „Războiul și răspunderile", apărut la Iași în ziarul *Social-democrația*:

> „Cum, noi știam de planurile Rusiei țariste – și le-am denunțat –, cunoșteam putreziciunea acelui regim și dezorganizarea marelui imperiu, prevedeam inevitabila lui prăbușire și triumful revoluției, și ei nu [cei care au propagat, pregătit și uneltit războiul în România – n.n.]?"[5].

Faptul că socialiștii din Moldova au început să se manifeste după semnarea păcii cu Germania și nu imediat după Revoluția din Octombrie arată pe de altă parte că reluarea activității socialiste în Moldova, chiar dacă sub spectrul evenimentelor din Rusia, a fost mai degrabă rezultatul normalizării vieții interne a țării și nu neapărat al influenței revoluționare a radicalilor. Aceștia din urmă, avându-și baza la Odessa, ocupată între timp de germani la 13 martie 1918, nu erau încă suficient de bine reprezentați în Moldova din cauza puternicei supravegheri antirevoluționare, înlesnită și de recenta ocupare a Basarabiei de către armata română, începând cu 26 ianuarie 1918.

În același timp însă, la București, influența socialiștilor radicali în mișcare crescuse, aceștia reușind, pe lângă programul revoluționar, să aleagă un Comitet Executiv provizoriu al partidului favorabil lor, din care făceau parte Alexandru Constantinescu, I.C. Frimu, Gheorghe Cristescu, Ecaterina Arbore și Dimitrie Marinescu[6] și care

---

[1] În noiembrie 1918, P.S.D.R. își schimbase denumirea în Partidul Socialist.

[2] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916-1921*, cit., p. 123.

[3] A se vedea articolul „Războiul și răspunderile", apărut în ziarul *Social-democrația* din 3 martie 1918 – *Ibidem*, pp. 87-91.

[4] Prima lor inițiativă a fost publicarea săptămânalului *Social-democrația* – Lucien KARCHMAR, „Communism in Romania...cit.", p. 140.

[5] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916-1921*, cit., p. 89.

[6] Lucien KARCHMAR, „Communism in Romania...cit.", p. 143-144.

constituia de drept Comitetul Central al partidului[1]. Dar ei nu se puteau manifesta public din cauza ocupației, astfel că au început să își îndrepte atenția către mediul socialist din Moldova, ceva mai „relaxat" în noul context al Păcii de la Buftea, așa cum arată o scrisoare de încurajare adresată socialiștilor din Iași în iunie 1918[2]. Inițiativa trebuie văzută dincolo de tradiționala „unitate a clasei muncitoare", mai exact în contactele avute de Alexandru Constantinescu la sfârșitul anului 1917 cu grupurile românești de la Moscova și Odessa, materializate în constituirea Comitetului de Acțiune de la București[3], contacte care au devenit mai facile după încheierea tratatelor de pace[4] și care probabil că au abordat și problema atragerii pe calea revoluționară extremă a întregii mișcări din Vechiul Regat. Iar acest din urmă obiectiv a fost unul de lungă durată, mai ales că în perioada de până la terminarea oficială a războiului, în noiembrie 1918, radicalii din mișcare au avut de întâmpinat dificultăți serioase de manifestare în Moldova, acolo unde nu existau decât câteva grupuri de „maximaliști", aflați în contact cu românii trecuți de partea Revoluției în Rusia. Abia la sfârșitul lui octombrie 1918 aceștia au reușit să obțină o influență suficient de importantă pentru a pune în discuție drumul pe care trebuia să îl urmeze mișcarea, publicând o „Declarație cu privire la țelurile Partidului Social-Democrat din România" în ziarul socialiștilor ieșeni, *Social-democrația*[5].

Pe acest fond intern, așa cum se vede și din reacțiile de mai sus, tot radicalii au avut cel mai mult de câștigat, deoarece au putut specula sentimentul general

---

[1] Ecaterina ARBORE-RALLY, „Le Mouvement Socialiste...cit.", p. 23.

[2] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916-1921*, cit., p. 91.

[3] Comitetul de Acțiune de la București, condus de Alexandru Constantinescu și clandestin prin scopul înființării, a fost creat formal la sfârșitul anului 1916, atunci când capitala se afla deja sub ocupație germană, și a reprezentat modelul tip de organizare preferat de radicalii din mișcare, preconizat încă înainte ca România să intre în război. În fapt, chiar din perioada de început a războiului pe plan european, în iulie 1914, atunci când s-a pus problema atitudinii pe care mișcarea trebuia să o adopte față de război, s-au format două curente interne: unul, reprezentat de Gherea, Racovski sau Gheorghe Cristescu, conștienți de riscurile unei atitudini revoluționare, a mers pe ideea pacifismului, poziție care a și dominat mișcarea în perioada de neutralitate a României; celălalt curent, promovat de către Alexandru Constantinescu, se pronunța pentru o atitudine revoluționară, susținând și măsuri concrete în acest sens, așa cum erau refuzul serviciului militar și insurecția armată, găzduite chiar de publicația partidului, *Lupta* – Keith HITCHINS, „The Russian Revolution...cit.", p. 270; Constantin KIRIȚESCU, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1919*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, p. 135-136. În august 1916, cu țara deja angajată în război, după ce ziarul, acum intitulat *Lupta zilnică*, a fost interzis, ca și întreaga mișcare de altfel, părerile în favoarea căii revoluționare s-au înmulțit. Astfel, la sfârșitul anului 1916, sub ocupație germană, Alexandru Constantinescu a pus bazele acestui Comitet de Acțiune, al cărui scop era acela de a forma organizații revoluționare ilegale. Cum însă ocupația germană a fost destul de tolerantă cu socialiștii, I.C. Frimu și Constantinescu primind chiar permisiunea de a merge la cea de-a treia conferință zimerwaldiană de la Stockholm, în septembrie 1917, Comitetul a rămas în expectativă în ce privește organizarea revoluționară – Ecaterina ARBORE-RALLY, „Le Mouvement Socialiste...cit.", pp. 22, 23. După stabilizarea primară a lucrurilor legate de bolșevici în Rusia, în ianuarie-februarie 1918, atunci când și Comitetul de la Odessa era deja câștigat pentru cauza bolșevică, ajutat de Leonte Filipescu și Constantin Ivănuș, Alexandru Constantinescu a reactivat Comitetul de Acțiune de la București, de care va fi nevoie din plin odată cu reîntoarcerea autorităților române – Lucien KARCHMAR, „Communism in Romania...cit.", pp. 142-143.

[4] *Ibidem*. Este vorba de tratatele Puterilor Centrale cu Rusia și România.

[5] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916-1921*, cit., pp. 105-106.

și asocierea cu evenimentele din Rusia, plus că aveau deja la îndemână o anume experiență de activitate și o bază organizatorică anterioară Revoluției. Iar ajutorul noului regim comunist de la Petrograd s-a îndreptat exclusiv către ei, canalizându-i pe un drum mult mai radical la adresa autorităților române, care includea acțiuni dintre cele mai ostile. Totuși, în confuzia de moment, revoluționarii români de la Odessa au stat în expectativă până la începutul lui decembrie 1917[1], atunci când au fost cu adevărat siguri că preluarea și menținerea puterii de către bolșevici era un fapt cert. Acesta a fost momentul când radicalii din mișcare, al căror reprezentant autorizat și recunoscut era Comitetul de Acțiune de la Odessa, au trecut de la discursul revoluției burghezo-democratice la cel favorabil unei insurecții armate și iminenței unei revoluții proletare în România[2]. Ultimatumul cu propriile condiții adresat de către guvernul bolșevic României, arestarea și expulzarea reprezentantului României la Petrograd, sechestrarea tezaurului românesc de la Moscova, pregătirea unui corp expediționar împotriva guvernului de la Iași sau a unui atentat împotriva regelui Ferdinand[3] au fost doar exemplele cele mai vizibile ale implicării bolșevice în lupta revoluționarilor radicali din România împotriva regimului, acțiuni care s-au integrat implicit, chiar dacă nu neapărat cu voia tututor, în mișcarea muncitorească generală.

Dincolo de acestea erau însă aspectele mai puțin vizibile ale ajutorului bolșevic, situate în zona organizării și activității propriu-zise a radicalilor[4], asupra cărora vom insista în cele ce urmează pentru că au reprezentat o continuitate revoluționară cu mișcarea antebelică, una din sursele contestării postbelice și ale formelor acesteia, precum și punctul de plecare al rupturii socialiste din prima jumătate a anului 1921. În primul rând, trebuie să spunem că la puțin timp după Revoluția din Octombrie, probabil în decembrie 1917, Cristian Racovski a fost numit guvernator al Odessei, devenind astfel parte oficială a noului regim sovietic[5]. În același timp însă, în ianuarie 1918, ca participant la cel de-al treilea Congres pan-rus al Sovietelor, el a vorbit în numele social-democraților români, fără să aibă neapărat un mandat în acest sens[6]. Dincolo de această dualitate de poziții a lui Racovski, importantă din perspectiva implicării bolșevice în mișcarea muncitorească, primită și chiar încurajată de radicali, a fost evaluarea comună despre situația de oportunitate din România, în care, atât bolșevicii[7], cât și radicalii români, vedeau o „situație revoluționară obiectivă",

---

[1] Keith HITCHINS, „The Russian Revolution...cit.", p. 274.

[2] IDEM, „Mișcarea comunistă în România...cit.", p. 221. A se vedea în acest sens, ca barometru pentru schimbarea de atitudine a radicalilor, modificarea din acele momente a concepției lui Racovski despre lupta revoluționară prin adoptarea viziunii lui Lenin – Francis CONTE, *Christian Gueorguevitch Rakovski*...cit., pp. 196-197.

[3] Florian TĂNĂSESCU, *Ideologie și structuri comuniste în România 1917-1918*, cit., p. 104.

[4] Cursurile de propagandiști, inițiate la Odessa de Comitetul de Acțiune și perfecționate apoi la Moscova, au reprezentat doar o parte infimă din asistența bolșevică. Rutele de transport pentru literatura comunistă ca și ajutorul financiar direct au fost stabilite încă din timpul războiului și au continuat să funcționeze, la o intensitate sporită, și după sfârșitul acestuia – Lucien KARCHMAR, „Communism in Romania...cit.", p. 159.

[5] Ghiță IONESCU, *Comunismul în România*, cit., p. 31.

[6] Francis CONTE, *Christian Gueorguevitch Rakovski*...cit., pp. 198. Lunile februarie/martie 1918, mai precis campania bolșevică pentru salvarea Basarabiei de ocupația românească și a Ucrainei de cea germană, au reprezentat ultima lui prezență formală la conducerea radicalilor de la Odessa – Lucien KARCHMAR, „Communism in Romania...cit.", p. 138.

[7] Florian TĂNĂSESCU, *Ideologie și structuri comuniste în România 1917-1918*, cit., pp. 104-105.

asemănătoare celei de care tocmai se profitase în Rusia. În consecință, urmând modelul inaugurat de grupul din jurul lui Lenin, revoluționarii români, sub influența lui Racovski, au considerat că dezvoltarea unei acțiuni similare era cea mai potrivită cale prin care puteau să obțină nu doar grăbirea evoluției către un regim socialist, ci direct instaurarea acestuia[1].

La nivelul discursului, radicalii români și-au accentuat tendința revoluționară, chiar dacă, în context, la fel de numeroase erau și apelurile pentru pace[2]. Ca și în cazul reacției de mai târziu a grupului de la București pe marginea Păcii de la Buftea[3], apelurile pacifiste ale Comitetului de Acțiune de la sfârșitul anului 1917 trebuie văzute în lumina amenințărilor la adresa noii puteri sovietice, iar iminenta intrare a trupelor române în Basarabia reprezenta o astfel de amenințare, cu atât mai mult cu cât însemna și apropierea decisivă de centrul de la Odessa. Astfel că, la inițiativa Comitetului de Acțiune, a fost creat un „Consiliu revoluționar român împotriva contra-revoluției din România"[4], cel care a organizat de altfel batalioanele de români[5], între care și corpul expeditionar împotriva guvernului de la Iași menționat mai sus. Pe lângă obiectivul imediat al apărării noului regim sovietic[6], scopul declarat al Consiliului era acela

---

[1] Francis CONTE, *Christian Gueorguevitch Rakovski*...cit., p. 198.

[2] Clara CUȘNIR-MIHAILOVICI, *Mișcarea muncitorească*...cit., pp. 127-128.

[3] La 18 aprilie/1 mai 1918 grupul socialist din capitală a publicat un protest „contra actului de rapt și robire economică față de Puterile Centrale, ca și în contra lașității guvernanților noștri", venit ca urmare a semnării Păcii de la Buftea în martie același an și care a dus la arestarea în masă a liderilor mișcării, fie aceștia moderați sau radicali – Constantin-Titel PETRESCU, *Socialismul în România*...cit., p. 299. Autoritățile germane de ocupație, deși îi tolerau pe socialiști, cum era și normal, aveau anumite limite care țineau mai ales de ordinea publică, eficiența economică și buna funcționare administrativă – Constantin BACALBAȘA, *Capitala sub ocupația dușmanului, 1916-1918*, Editura Alcalay & Calafeteanu, București, 1921, pp. 125-126. În aceste condiții, un protest din partea socialiștilor împotriva păcii încheiate de autoritățile germane, protest care, paradoxal, risca să stârnească și pasiuni naționaliste, era mai mult decât intolerabil. Descrierea pe larg a evenimentului, poate fi găsită în Ecaterina ARBORE-RALLY, „Le Mouvement Socialiste...cit.", pp. 23-24. Totuși, în linia toleranței germane, cei arestați au fost eliberați relativ rapid și nu au suferit alte consecințe ale gestului lor.

[4] Francis CONTE, *Christian Gueorguevitch Rakovski*...cit., p. 198. Era vorba în fapt despre Comitetul Militar Revoluționar Român de la Odessa – Keith HITCHINS, „The Russian Revolution...cit.", p. 277.

[5] Acestea s-au format la Odessa în ianuarie 1918. Unul, condus de Vasile Popovici și format în majoritate din dezertori români, avea aproximativ 700 de oameni, iar cel de-al doilea, format în majoritate din marinari și muncitori la arsenalul marinei staționați la Ismail și Chilia, dezertați și ei la instigările bolșevice, avea circa 800 de oameni. Aceștia au ajutat la instaurarea autorității Comitetului de Acțiune asupra Odessei pentru scurt timp, în ianuarie-martie 1918, perioadă care coincide cu arestarea notabilităților române refugiate în acest oraș – Lucien KARCHMAR, „Communism in Romania...cit.", pp. 137-138. Pentru comparație în ce privește batalioanele române bolșevice se poate vedea Clara CUȘNIR-MIHAILOVICI, *Mișcarea muncitorească*...cit., pp. 138-151.

[6] Literatura comunistă pe marginea subiectului românilor care au luptat în Armata Roșie sau în sprijinul acesteia este destul de bogată. Amintim aici, ca lucrare mai generală, *Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și Mișcarea Revoluționară și Democratică din România*...cit., și Robert DEUTSCH, „Din activitatea și lupta grupurilor revoluționarilor români din Rusia pentru apărarea puterii sovietice", în *Studii și materiale de istorie contemporană*, vol. 2, București, 1962, pp. 433-461. Pe aceeași linie, se poate vedea V. CHERESTEȘIU, N. COPOIU, „Participarea oamenilor muncii din România la apărarea și sprijinirea Marii Revoluții Socialiste din

de a răspândi ideile revoluționare nu doar în mediile românești din Rusia, ci și propriu-zis în România, pregătind astfel terenul pentru o eventuală preluare a puterii. Însă realitatea militară din Moldova și sudul Ucrainei a dus la dizolvarea treptată a Comitetului de Acțiune de la Odessa[1], astfel încât inițiativa organizării grupurilor de radicali socialiști români a fost preluată direct de către Partidul Comunist (Bolșevic) Rus, fapt care a inaugurat o tradiție ce se va menține decenii de-a rândul în mișcarea comunistă din România[2].

Acest proces de organizare și centralizare a diverselor grupuri de socialiști români prezente în Rusia[3], care a mers în paralel cu atragerea de noi adepți din masa largă a românilor ajunși aici într-un fel sau altul[4], s-a încheiat, cel puțin formal, în octombrie 1918, atunci când s-a desfășurat conferința lor de fuziune, organizată se pare la insistențele lui Racovski[5] și la care au participat și radicalii din Muntenia, reprezentați chiar de Alexandru Constantinescu[6]. Prin prezența radicalilor din toate provinciile, conferința a marcat unificarea curentelor de extremă stângă ale social-democrației românești, care evoluaseră separat în condițiile războiului și cărora evenimentele din octombrie 1917 le oferiseră atât un reper ideologic comun, cât și un sprijin organizatoric concret. Astfel s-a creat secția română a Partidului Comunist Rus, ce reprezenta o evoluție firească atât în lumină ideologică, ținând cont de viziunea „detașamentului de avangardă" al proletariatului, cât și în lumina preconizatelor schimbări postbelice, între care unirea Transilvaniei cu Vechiul Regat era cea mai importantă[7].

Octombrie", *Analele Institutului de Studii Istorice și Social-Politice de pe lângă C.C. al P.C.R.*, nr. 4, 1967, pp. 71-84, sau, folosind arhive rusești, I.N. ȘCERBAKOV, „Voluntari români în Armata Roșie pe frontul de est în 1918-1919", *Analele Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.*, Anul V, nr. 5, 1959, pp. 44-52.

[1] Acțiunile desfășurate de grupul de la Odessa până în martie 1918 sunt descrise pe larg în Lucien KARCHMAR, „Communism in Romania...cit.", p. 137-138.

[2] Keith HITCHINS, „Mișcarea comunistă în România...cit.", pp. 221-222.

[3] Subiectul organizațiilor românești apărute în 1918 în Rusia sub influență bolșevică este unul destul de obscur, nefiind lămurit pe deplin nici de istoriografia comunistă, poate și pentru că se confundă în bună măsură cu subiectul românilor care au luptat de partea Revoluției în Războiul Civil, însă cu siguranță această obscuritate este cauzată de multiplele organizări și reorganizări prin care au trecut, în funcție de interesele noii puteri sovietice, care mergeau atât în direcția consolidării noului regim, cât și în cea a „exportului de revoluționari". O analiză coerentă și utilă a subiectului găsim în Keith HITCHINS, „The Russian Revolution...cit.", pp. 277-282. De asemenea, se pot vedea Ghiță IONESCU, *Comunismul în România*, cit., pp. 33-35 și Lucien KARCHMAR, „Communism in Romania...cit.", pp. 138-139.

[4] Cei mai numeroși erau fără îndoială prizonierii români din armata austro-ungară, care, în virtutea experienței istorice, dar și a situației particulare în care se afla Transilvania la momentul 1918, și-au împletit preocupările cu cele ale maghiarilor aflați în aceeași situație, rezultând de aici o serie de inițiative comune, bineînțeles încurajate și supervizate de soviete – Keith HITCHINS, „The Russian Revolution...cit.", pp. 280, 281. În aceste inițiative poate fi localizată înclinația maghiarilor din mișcarea muncitorească transilvăneană pentru contestarea radicală ce s-a manifestat imediat după război, precum și semnificativa componentă minoritar maghiară a mișcării comuniste românești de mai târziu, caracteristici întărite evident și de evoluțiile din Ungaria, între care cea mai importantă a fost regimul bolșevic efemer al lui Bela Kun.

[5] Ghiță IONESCU, *Comunismul în România*, cit., p. 34.

[6] Lucien KARCHMAR, „Communism in Romania...cit.", p. 143.

[7] Ghiță IONESCU *Comunismul în România*, cit., p. 34.

Din perspectiva impactului imediat al Revoluției este totuși important să menționăm că principalele eforturi ale grupurilor comuniste române, de altfel și scopul pentru care au fost create, s-au îndreptat în primii ani după Revoluție către luptele din cadrul Războiul Civil Rus, deoarece definitivarea puterii bolșevice nu s-a produs imediat[1]. Aceasta nu a însemnat însă că radicalii nu și-au făcut simțite acțiunile ostile la adresa regimului românesc, ci poate doar că au fost mai puțin concertate, pentru că falia contestatară dintre mișcare și regimul românesc, suficient de largă încă din perioada antebelică, devenise ireductibilă în timpul războiului. Iar acest lucru s-a petrecut mai ales sub influența noilor evenimente din Rusia, lucru greu de stăvilit chiar și de cei mai influenți social-democrați legaliști[2].

În această privință putem menționa gestul publicării, în februarie 1918, a broșurii intitulate *Cum s'a prăpădit țara!*, care avea la bază documente din arhivele secrete ale Ministerului de Externe țarist[3], puse la dispoziția Comitetului Revoluționar Social-Democrat[4] român de către noua putere bolșevică. Din perspectiva internă a mișcării, poate cel mai important detaliu conținut în aceste documente era dezvăluirea punctului din tratatul României cu Antanta în care se cereau o serie de teritorii cu populație românească larg minoritară[5], care trăda ambițiile „imperialiste", și nu doar naționale, pe care clasele conducătoare le aveau. În sine, un astfel de punct făcea extrem de vulnerabil în ochii muncitorilor discursul moderat, marcat de încărcătura „națională" a momentului, pe care îl aveau social-democrații și, în general, toți cei care se arătau reticenți față de calea „cea dreaptă" arătată de Revoluția din Octombrie. Pe ansamblu, documentele scoteau la iveală majoritatea deficiențelor societății românești, mai exact ale sistemului ei politic, prin înfățișarea modului cum apropierea Primului Război Mondial accentuase toate aceste aspecte negative, arătând concret ceea ce radicalii clamau a fi „putreziciunea orânduirii burgheze"[6] și iminenta sa prăbușire.

Concluzii

Deși una dintre problemele sociale majore cu care s-a confruntat România la început de secol XX, „chestiunea muncitorească" nu a figurat aproape deloc pe agenda publică a țării în anii care au premers Primul Război Mondial. Poate doar în materie administrativ-guvernamentală, către sfârșitul secolului al XIX-lea, a existat așa-numita

---

[1] Lucien KARCHMAR, „Communism in Romania...cit.", p. 139.

[2] A se vedea George LICHTHEIM, „Social Democracy and Communism: 1918-1968", *Studies in Comparative Communism 3*, no. 1, January 1970, p. 5 și Manes SPERBER, *The Unheeded Warning*, Holmes & Meier, New York, 1991, pp. 163-164.

[3] *Cum s'a prăpădit țara! Acte și documente oficiale din arhivele diplomației rusești. Relative la intrarea noastră în acțiune publicate de ziarul „Pravda" din Petrograd*, Tipografia profesională Dim. C. Ionescu, București, 1918.

[4] Este vorba de una dintre organizațiile românești formate pe teritoriul fostului Imperiu Țarist după Revoluția din Octombrie. În cazul de față, este vorba de un organism creat la mijlocul lui februarie 1918 sub egida Biroului Rusesc al Prizonierilor de Război și alcătuit evident din reprezentanți ai foștilor prizonieri români de război – Keith HITCHINS, „The Russian Revolution...cit.", p. 279.

[5] *Ibidem.*

[6] A se vedea mai sus extrasul din articolul „Războiul și răspunderile", aparținând moderaților de la Iași.

„chestiune a meseriilor", care, în esență, era tot de natura muncii, însă „chestiunea muncitorească" propriu-zisă, de natură industrială modernă, „s-a pus mult mai târziu, cam după anul 1904 și mai accentuat pela 1909, când mișcările muncitorești din întreaga țară și în special activitatea desfășurată de organizațiile sindicaliste"[1] au determinat implicarea organizată a statului, fapt dovedit de crearea unui Minister separat al Industriei și Comerțului în anul 1908. În materia interesului elitelor politice însă, așa cum arăta Virgil Madgearu, „discuțiunea de principii [...] liberală, socialistă sau conservatoare, aproape că nu există în chestiunea muncitorească", deși recunoașterea existenței unei probleme în sine era unanimă și fiecare grupare politică se lovea de ea mai mult sau mai puțin[2], în virtutea dezvoltării implacabile a țării. Fără îndoială, acesta reprezintă unul din motivele pentru care problema muncitorească a răbufnit cu atâta putere în contextul Primului Război Mondial, dintr-un sentiment de frustrare al unei pături sociale neglijate și conștiente pe deasupra de acest lucru. De asemenea, în virtutea faptului că era puțin cunoscută și abordată în spațiul public, din multe puncte de vedere luând prin surprindere chiar și autoritățile, această imagine „de forță" a contestării muncitorești a fost și mai puternică.

În spațiul românesc, mai ales cel din Vechiul Regat, care prezenta mai accentuat acest fundal socio-politic defavorabil muncitorilor, Revoluția din Octombrie a constituit fără îndoială un reper simbolic foarte puternic pentru oricine avea simpatii muncitorești, chiar dacă nu împărtășea în totalitate schimbările survenite în Rusia. Iar aici, așa cum am văzut pe parcursul articolului, este important să subliniem *distincția între simpatia revoluționară și atașamentul față de cauza bolșevică* în ce privește mișcarea muncitorească din toate provinciile românești. Mai ales din cauza lipsei unor informații optime, cele două erau puternic identificate una cu cealaltă la început, pentru a fi separate din ce în ce mai mult pe parcurs. De altfel, și aici, nuanțat, dăm dreptate istoriografiei anticomuniste, nu foarte mulți erau aceia care se declarau în totalitate de partea cauzei bolșevice, cel puțin nu în primele momente după producerea Revoluției, atunci când lucrurile nu erau foarte clare în legătură cu cine sunt și ce vor comuniștii. Nu la fel au stat însă lucrurile în ce privește simpatia față de Revoluție, care, așa cum mărturisește Șerban Voinea în pasajul citat mai sus, „era o pură afecțiune față de mișcarea revoluționară, care atrăgea masele", atât de puternică „încât se poate spune că întregul proletariat (cel puțin cel organizat) era în favoarea afilierii partidului nostru la Internaționala a treia"[3].

Ulterior, lucrurile au evoluat fluctuant în această privință, mai ales în funcție de „atașamentul personal" față de cauza „revoluției mondiale", și „totale" am putea adăuga, tendința fiind însă, credem noi, aceea de creștere a tipului acesta de aderenți pentru cauza bolșevică și de scădere inerentă a entuziasmului revoluționar. „Atașamentul personal", prin care, dincolo de ideile care îi animau pe fiecare dintre cei care simpatizau sau erau implicați în mișcare, înțelegem diversele complicități în care aceștia erau parte, se referă însă mai ales la cei identificați drept lideri ai mișcării, pentru că marea masă a muncitorilor erau mai degrabă „purtați de val". Iar aici intervine cea de-a doua distincție majoră pe care am reliefat-o pe parcursul articolului,

---

[1] Dimitrie R. IOANIȚESCU, *Istoricul legislațiunii muncei în România*, Tipografia „Cultura", București, 1919, p. 27.

[2] Virgil MADGEARU, *Ocrotirea muncitorilor în România*, Institutul de Editură și Arte Grafice „Flacăra", București, 1915, p. 26.

[3] Paul H. STAHL, *Șerban Voinea*...cit., p. 54.

și anume cea dintre *masă și lideri*, acolo unde istoriografia comunistă, în frenezia ei ideologică de a găsi proletariat revoluționar chiar și acolo unde nu exista, se apropie mai mult de adevărul istoric, chiar dacă trece de multe ori dincolo de acesta. Însă până la această limită pe care o depășește, și care, în linii mari, înseamnă ceea ce Șerban Voinea numește „proletariat organizat", literatura istorică din timpul regimului comunist are dreptate numind evenimentele asociate Revoluției din Octombrie în mișcarea muncitorească drept: „Marea Revoluție Socialistă din Octombrie – Începutul unei ere noi în istoria omenirii. Avântul revoluționar din România. Crearea P.C.R. – Victorie istorică a leninsimului asupra oportunismului și reformismului în mișcarea muncitorească din România (1917-1922)"[1].

Chiar dacă, așa cum se vede din citatul de mai sus, această interpretare este puternic impregnată de limbajul propagandistic comunist, ea este cu atât mai adevărată cu cât, așa cum am văzut și în corpul articolului, sub umbrela simpatiei revoluționare, tendințele radical-comuniste s-au dezvoltat în interiorul mișcării muncitorești. Iar la nivelul mișcării și, mai ales, la nivelul cadrului instituțional socialist, deși doar pe termen scurt, însemnând până la scindarea socialistă din prima jumătate a anului 1921, radicalii au profitat din plin de simpatia muncitorească față de Revoluția din Octombrie. Cu toate că era vorba de un cadru instituțional lipsit de majoritatea liderilor istorici, plecați sau excluși între timp din partid, comuniștii au reușit să transforme fostul P.S.D.R. (Vechiul Regat), redenumit Partidul Socialist în noiembrie 1917 și federalizat împreună cu partidele din noile provincii ale României Mari, în Partid Comunist și să „îl adere" la Internaționala a III-a, cu toate consecințele care au urmat în perioada interbelică și, ulterior, după cel de-al Doilea Război Mondial.

[1] Am citat titlul Capitolului 3 din volumul *Lecții în ajutorul celor care studiază istoria P.M.R.*, I.S.I.S.P., Editura Politică, București, 1961, p. 656.